

Piret Veerus
Piret.Veerus@keskhaigla.ee

Meie 14.03.2024 nr 1.1-12/694

Vastus pöördumisele seoses uuringuga

Lugupeetud proua Veerus

Täname pöördumise eest seoses ministeeriumi tellitud uuringu "Sekkumisuuringu isakande tegemiseks laste õiguste kaitseks ja lapsevanemate toetuseks" uurimiseetiliste aspektidega.

Järgnevalt selgitame, miks uuring läbis Sotsiaalministeeriumi sotsiaal- ja töövaldkonna uuringute ja analüüside ajutise eetikakomitee menetluse ning teeme ettepaneku edasiseks tegevuseks.

1. Uurite Sotsiaalministeeriumi sotsiaal- ja töövaldkonna uuringute ja analüüside ajutise eetikakomitee kohta. Komitee loodi ministri käskkirjaga 2020. aastal (isikuandmete kaitse seaduse § 6 alusel, mis käsitleb isikuandmete töötlemist teadus- ja ajaloouuringu ning riikliku statistika vajadusteks). Komitee eesmärk on tagada Sotsiaalministeeriumi poliitikakujundamise uuringute uurimiseetiliste aspektide hindamine, kindlustades isikute põhiõiguste ennetava kaitse.

Eetikakomitee on moodustatud ajutiselt kuni vajaduse äralangemiseni, milles võib olla isikuandmete kaitse seadusele antud tõlgenduse muutumine, Eestis vastava interdistsiplinaarse eetikakomitee tekkimine või seadusandluse muutumine. Eetikakomitee moodustamise vajadus tuleneb isikuandmete kaitse seaduse erinevatest tõlgendustest, olemasolevate eetikakomiteede suurest töökoormusest ja menetluste pikkusest ning sotsiaal- ja töövaldkonna eetikakomiteede puudumisest Eestis.

Komiteed juhib Tervise Arengu Instituudi teaduseetika valdkonnas kogenud teadlane ja komitee liikmeteks on Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli sotsiaalvaldkonna teadlased.

Vajadusel on eetikakomiteel õigus kaasata oma töösse teiste valdkondade eksperte väljastpoolt eetikakomiteed, kui komitee leiab, et neil pole piisavalt pädevust esitatud taotluse eetiliste aspektide hindamiseks. Komitee tööd toetab Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakond.

Eetikakomitee on seni menetlenud vaid ministeeriumi poolt poliitikakujundamiseks tellitud uuringute taotlusi. Sekkumisuuringu läbiviimiseks andis komitee loa 02.02.2024.

2. Selgitame, miks läbis taotlus just selle uuringueetikakomitee menetluse. Ministeeriumi hinnangul on tegu sotsiaalse sekkumisega, mitte tervisevaldkonna sekkumisega. Uuringu, mille raames sekkumist läbi viiakse, tellis laste- ja pere osakond, sekkumist viivad läbi kas

ämmaemandad või lastekaitsetöötajad ning selle tulemusi kavandatakse sotsiaalvaldkonna poliitika kujundamiseks.

Enne uuringu läbiviimise taotluse saatmist Sotsiaalministeeriumi eetikakomiteele menetlemiseks konsulteeris projektitiim ka Eesti Ämmaemandate Ühingu (kes osaleb isakande sekkumisuuringu juhtrühmas) ning sai heakskiidu eetikakomitee valikule.

Tõdeme, et uuringuid, milles on integreeritud erinevate valdkondadega seonduvaid uurimisteemas suuremas või vähemas mahu, on palju, ja arvestades ministeeriumi suunda sotsiaal- ja tervisevaldkonna teenuste integreerimisele, kasvab selliste uuringute maht tulevikus ilmselt veelgi. Eestis on alates 2018. a Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) poolt korrastamisel eetikakomiteede riiklik süsteem, mis määraks, millised komiteed peaks eksisteerima ning millistele kriteeriumitele vastavad uuringud milliste komiteesse menetleda läheks. Süsteem on endiselt puudulik. Sotsiaalministeeriumi ajutine eetikakomitee ongi ajutine, lootuses, et reformi käigus otsustatakse, et mõni olemasolev komitee, nt Tartu Ülikool või Tervise Arengu Instituudi oma, hakkab peagi menetlema ka poliitikakujundamise uuringuid.

3. Vastuseks Teie kirjas väljendatud murele, et uuringu suurim oht on emade ülemäärane mõjutamine, mistõttu on uurimiseetiline hindamine hädavajalik, kinnitame, et sekkumise sisuks on last ootavate naiste ja väikelaste emade teavitamine isakande puudumise õiguslikest tagajärgedest, mitte emade ideoloogiline või psühholoogiline mõjutamine. Teavitamise eesmärk on, et emad saaks langetada isakande osas teadliku valiku.

Nimelt seab isakande puudumine lapse sünnikandes ja sellega kaasnev isa eemale jäämine lapse elust nii lapse kui ema haavatavasse olukorda: isakande puudumisel ei ole lapsel võimalik saada elatist ega ka riiklikku elatisabi. Samuti ei ole õigust toitjakaotuspensionile ega pärandvarale. Kui lapse emaga peaks midagi juhtuma, on isa või isapoolsete lähisugulaste võimalus ja õigus last toetada takistatud.

Emadelt küsitakse enne sekkumist nõusolekut neile info jagamiseks. Informeerimise käigus on neil õigus taanduda antud nõusolekust infot saada.

Kokkuvõttes, tegu pole kehalise sekkumisega ja tegu pole ideoloogilise surveamisega. Seetõttu ei leidnud ajutine eetikakomitee, et sekkumisega kaasneks märkimisväärne oht emade vaimsele tervisele. Nii ei pidanud eetikakomitee vajalikuks kutsuda menetlusele juurde ka tervisevaldkonnast lisaeksperti (eetikakomitee juht on meditsiini valdkonna ettevalmistusega), milleks komiteel on õigus vastavalt ministri käskkirjale, millega komitee loodi.

Lisaks Sotsiaalministeeriumi sotsiaal- ja töövaldkonna uuringute ja analüüside ajutise eetikakomitee menetluse läbimisele esitati taotlus hindamiseks ka Andmekaitse Inspeksioonile. Kui Eesti Naistearstide Seltsil (ENSil) on juba ette võetud topeltmenetlusele vaatamata mure, et kolleegide hindamistest ei piisa, andke sellest e-kirja teel märku ja ministeerium korraldab kohtumise, et arutada võimalikke lahendusi üleskerkinud murekohtadele ENSi, Eesti Ämmaemandate Ühingu, asjakohaste eetikakomiteede ja ministeeriumi ning uurimistöö läbiviija esindajate ringis. Sellisel kohtumisel tuleks arutada lahendust laiemalt, mitte vaid üksikjuhtumit ning kutsuda sinna ka HTMi esindaja.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Nele Labi
asekantsler

Marion Pajumets
Marion.Pajumets@sm.ee